

Prouvènço, uno regien que gardo la tèsto dins leis estello

vendredi 19 juin 2009, par [J.M. TURC](#)

Despuei qu'au tèms dei Gregau Piteas carculè la latitudo de Massalia emé sa mouestro de soulèu (meno de gnoumoun), Marsiho emai Prouvènço jamai calèron de s'afouga pèr lei cavo toucant au cèu.

Talamen que tout de long dei siècle, nouesto regien faguè mirando pèr la sciènci e que vuei coumto enca coumo un ròdou majou de l'astrounoumié moundialo.

Dóu coustat dei coumeto, lei siècle XVIIen e XVIIIen pouergiguèron sei descuberto espetacloue. Mai fau espera lou siècle XIXen pèr que si capite uno pountannado benurado coumo l'avié jamai agu au mounde pèr uno vilo souleto. Verai, pas mèn de 81 coumeto fouguèron remarcado pèr lou proumié còup entre 1801 e 1919. Aquito nous fau saluda d'astrounome de trío coumo PONS (lou mai grand de tóutei emé lou record toutau de 37 coumeto que 23 fouguèron descuberto à Marsiho), TEMPEL qu'es un Alemand que venguè resta à Marsiho (17 coumeto), BORRELLY (13 coumeto), GAMBART (12 coumeto), COGGIA (6 coumeto) e STEPHAN (5 coumeto). Tous aquélei descuberto si faguèron à l'óusservatòri deis Acoulo founda en 1702 à Marsiho pèr lou rèi Loueis lou XIVen.

Dóu coustat deis istalacien pèr travaia, l'óusservatòri de Long-champ à Marsiho fouguè chausi en 1864 pèr l'astrounome Le Verrier pèr li bouta lou telescòpi de Foucault, lou proumié au mounde d'agué un mirau de vèire argenta de 80 cm de diamètre (despuei Newton, lei mirau èron metalin). Es dóumaci aquéu telescòpi que Stéphan descurbiguè mai de 800 nebuloso estra-galachico e fagué ensin intra Prouvènço dins un tèms nòu pèr l'astroufisico.

Au siècle XXen, l'interferoumètre fouguè inventa pèr Perot e Fabry à la Faculta dei sciènci sus la Canebiero. Es vuei emplega dins lou mounde entié en metroulougio emai dins lei telecoumunicacien pèr fibro óutico. Tre leis annado 1950, leis astroufisician de Long-champ coumencèron de travaia à l'Óusservatòri de n'Auto-Prouvènço e prenguèron lèu sa part dins mant-un proujèt scientifi internaciounau (l'Óusservatòri Éuropen Austrau dóu Chili, pèr eisèmples). En 1965, uno chouarmo d'astroufisician foundè à Marsiho lou proumié cèntr d'astrounoumié espacialo de Franço (lou L.A.S.) que faguè la fabricacien dei proumiérei camera emai dei telescòpi d'ana dins lei fusèio, lei baloun vo enca lei satellite. De l'autre caire de la regien, l'Óusservatòri de la Coustiero d'Azur restè pas nimai lou darrié pèr faire avans. A Niço, si li pòu trouba la luneto astrounoumico que fouguè en 1888 la mai grosso dóu mounde. Mai, lei nissard faguèron soun eliousismoumètre pèr escouta lei vibracien dóu soulèu e pèr counouisse ansin coumo es fa e coumo marchò l'astre.

- Jan-Miquèu Turc
(Proufessour certifica de prouvençau)